

dreven naar de noodlottige scheiding tusschen wereld en kerk, tusschen wetenschap en geloof, tusschen wetenschappelijke en kerkelijke theologie. Alles een gevolg daarvan, dat het symbolisme, aan het pantheïsme verwant, den godsdienst met de kunst, de religieuze voorstellingen met de aesthetische aandoeningen verwart. In de kunst en tot zekere hoogte in den cultus is de symboliek op hare plaats, maar de religieuze voorstellingen kunnen zonder het geloof aan hare waarheid niet leven.

De Christelijke theologie sloeg een anderen weg in. Wandelend in het voetspoor der H. Schrift, handhaafde zij tegelijkertijd de absolute verhevenheid Gods boven alle creatuur en zijne verwantschap aan alle schepselen, inzonderheid aan den mensch, die naar Zijn beeld was geschapen. Dit leidde al spoedig tot eene onderscheiding in de eigenschappen, die aan het Goddelijke Wezen werden toegekend. Er waren negatieve en positieve, quiescente en operatieve, onmededeelbare en mededeelbare eigenschappen. Langs de via negationis werd Hem alles, wat in schepselen is, ontzegd, terwijl Hem dat alles toch langs de via eminentiae weer werd toegekend. Naast de apophatische theologie kwam de kataphatische te staan. Eenerzijds werd beleden, dat God de Oneindige is, wiens naam niet genoemd, wiens wezen niet gedefiniëerd, wien geen enkele eigenschap, zelfs het zijn niet, univoce kon toegeschreven worden. En anderzijds werd toch met dezelfde verzekerdheid staande gehouden, dat Hij veelnamig is, dat allerlei deugden en volmaaktheden Hem naar waarheid worden toegekend, dat Hij genadig is en barmhartig en groot van goedertierenheid. Men zegge dus niet, dat de vroegere theologie van de absoluteheid Gods geen besef had, en dat deze eerst door de kennis van de onmetelijkheid van het heelal aan het licht is gebracht. Want de quantitatieve uitgebreidheid der wereld, welke wij thans zeer zeker veel beter kennen dan de voorgeslachten, heeft niets te beduiden bij het kwalitatief-oneindige onderscheid, dat tusschen den Schepper en zijn schepsel bestaat; en dat onderscheid werd in vorige eeuwen veel dieper dan in onze dagen gevoeld. Ook spreke men de goedkoope meening niet na, dat men in de dagen der profeten en apostelen en